Държавен архив - Смолян
Известия „Среднородопско краезнание“
Том първи. 1997

НЕПУБЛИКУВАНО ПИСМО ОТ ВАСИЛ ДЕЧЕВ

Нели Пенева-Запрянова - София

През 1897 г. Пловдивското кметство замисля тържествено чествуване на 50-годишнината от дейността на един от най-изтъкнатите дейци от епохата на Българското възраждане - Найден Геров*, но по искане на юбиляра голямото събитие се отбелязва на 14 септември с.г. „ чрез един скромен домашен празник, на който пак бе симпатично сърадван от всичката ни интелигенция в Пловдив и из провинцията“ .[1] Тържеството в негова чест се превръща във всенародна признателност към делото му. Вестниците и списанията от това време отразяват отпразнуването на половинвековния юбилей на великана на българската просвета, а сред приятелите, които му изпращат поздравления, личат имената на Константин Стоилов, Константин Величков, Димитър Манчов, Димитър Страшимиров, Георги Кърджиев и други.

Десетки са телеграмите и писмата, израз на възхищението и почитта към 74-годишния будител, но едно писмо[2] се откроява по своето съдържание. Запазено в богатия архив на Найден Геров, съхранен в Българския исторически архив при Народна библиотека „ Кирил и Методий“ , то е с дата 14 септември 1897 г. и подател Васил Христов Дечев**, един от най-ярките родопски дейци, оставил светла диря след себе си.

---

* Найден Геров Добревич - Мушек (1832-1900), от Копривщица. Просветен и обществен деец. Следва в Русия, учителствува в родния си град и Пловдив, руски вицеконсул през периода 1857-1876 г. След Освобождението е назначен за вицегубернатор на Свищов. Съставя „ Речник на българский язик“ , написва поемата „ Стоян и Рада“ , автор на учебници.

** Васил Христов Дечев (псевд. В. Д. Смоленски) (1866-1941), от Чепеларе. Учител, етнограф и обществен деец. Учи в Пловдивската гимназия, след което учителствува в Чепеларе, Лъжене и Чепино (дн. квартали на Велинград), Перущица и др. Редактира през 1895 г. първия родопски вестник „ Средногороски новини“ , а през 1896 г. е библиотекар на чепеларското просветно дружество „ Родопска искра“ . Окръжен съветник (1894 г.) и председател на училищното настоятелство в Чепеларе (1896 г.). През периода 1894-1897 г. е кмет на родното си село. Заедно със Ст. Шишков издава сп. „ Родопски напредък“ (1903-1912 г.). Най-значителният му труд е „ Миналото на Чепеларе“ .

Открито при научната обработка на няколкохилядната документация на Найден Геров, писмото се публикува за първи път. Засега не се намери друго от същия автор, така както липсват сведения и за чувствата, които е изпитал юбилярят при получаването му, тъй като то остава без отговор. Отсъствието в горния ляв ъгъл на писмото точната дата на получаване и съответния отговор, собственоръчно отбелязани от Найден Геров, е доказателство, че писмена връзка между двамата не се установява.

Текстът е разположен на две страници, като стилът и езикът на епохата са запазени напълно, а използваният родопски диалект разкрива живата реч, която се говори и до днес от населението по тези места.

Голям е броят на документите, достигнали до нас, с данни за училищното дело през Възраждането, но малко са тези като писмото на Васил Дечев, в което с такава колоритност е обрисувана картината на първия учебен ден. Вълнуващо авторът разкрива чувствата си, които е изпитал, прекрачвайки прага на Чепеларското училище през годината 1874. По това време то е добре уредено, като старовремското обучение с псалтири и часослови е изхвърлено и заменено с нови учебници и помагала, част от които са изпратени безплатно от Найден Геров.

С непосредственост той пресъздава и образа на своя „ многоуважаем" учител и голям родолюбец Иван Георгиев Найденов[1], който с педагогически похват извършва обучението на децата отначало на гръцки и български, но след това изцяло само на родния език. В писмото Васил Дечев с думите: „ Учителят (Иван Г. Найдювски) шиеше някаква дреха, но като ме видя остави иглата и ме посрещна много радостно" , още веднъж потвърждава сведенията, че поради минималното заплащане българският учител през периода на Възраждането е принуден да извършва и други дейности, като едновременно с учителстването той е и псалт в църквата, шивач, читалищен деец и т.н.

В лицето на своя първи учител авторът синтезира качествата на народното учителство, което внася в живота новостите на време-

[1] Иван Георгиев Найденов, от Чепеларе. Учител и обществен деец. В продължение на повече от петнадесет години е едновременно учител, псалт и селски секретар - счетоводител, както и най-изкустният майстор шивач на горни женски дрехи. След Освобождението заема и изпълнява с вещина службите: член на селското общинско управление, секретар-бирник, чиновник по десятъка, училищен и църковен настоятел и общински кмет. През неговото последно кметство (1887-1888 г.) се слага началото на благоустройството на Чепеларе. Член на просветното дружество „ Родопска искра" (1880 г.). При обучението си в училище изучава гръцки език, който овладява най-добре в сравнение с всички негови съвременни учители.

то, учи младите да четат и пишат, открива им чудния свят към книгите и знанията, разказва им за миналото на България и разпалва тяхното родолюбие. Повлияно и от патриотичната дейност на Найден Геров, то направило българската просвета да се превърне в първостепенен фактор за възпитание в национален дух.

Особено място в писмото Васил Дечев отделя на Найден Геров, до чийто светъл образ осемгодишното момче за първи път се докосва от думите на селския учител Иван Найденов: „ И той е бил каквосу вас дете, ала се е учил - учил и ут ученье е станал гулем чиляк. Консул е на най-гулемата царщина на светос“ . На родопски диалект, просто, но с много любов той обрисува пред учениците личността на големия възрожденец. Разказва им за „ Даскал Найден“ , за „ Мускоския консул“ , които думи силно се врязват в паметта на децата. Много са имената на тези, за които животът на Найден Геров ще стане пример за трудолюбие, патриотичност и стремеж към науката. Сред тях изпъква името на Васил Дечев, който още от малък започва да изучава с голяма страст нашето минало и да се интересува от обществените ни дейци, които почита като светци. По-късно образованият младеж научава, че учението на Найден Геров при своя баща - известният учител хаджи Геро, в Пловдивското елинско училище и в родното място при опитния педагог Неофит Рилски не го задоволява. Продължил образованието си в Одеса, където завършва гимназия и камерални науки в Ришельовския лицей, той се завръща в страната ни през 1846 г. и става учител в Копривщица в откритото от него училище.

Силно влияние оказва върху Васил Дечев фактът, че дългът на Найден Геров към отечеството го кара да предпочете пред разни други предложения званието български учител и като такъв с обаятелност поднася на своите ученици най-прогресивното, което можело да даде по онова време младото българско училище. С това свое народополезно дело високообразованият руски възпитаник издига авторитета на тази професия. С търпение и усърдна пропаганда успява да вдъхне любов към българската просвета, като спечелва първо доверието на своите питомци, а по-късно и на поколенията след тях. Всичко това той прави с единствената цел да осъществи една своя мечта - да види народа си образован и културен, да види възхода на българската нация. Патриотичният порив не го напуска и по-късно, когато през 1857 г. става руски вицеконсул.

Никога не забравил мъдрите думи на своя пръв учител: „ Ти немаш вейке ни тетю, ни майка, ни баба... Тува ще седиш и ще се учиш!“ , както и силно повлиян от неуморната дейност на Найден Геров като учител, дипломат, радетел за самостоятелна българска църква, поет, публицист и учен,

[2] Т.е. държавно-стопански

Васил Дечев посвещава целия си съзнателен живот за стопанското и културно възмогване на изоставена, забравена и бедна в миналото Родопа. Той осъществява смело, настойчиво и с широк замах низ от дръзновени народополезни дела, а неговата книжовна дейност по своя ръст надхвърля пределите на Родопите и влиза заслужено в нашата национална книжовност и култура[3].

Васил Дечев никога не заличава от паметта си образа на Найден Геров и произнася името му с уважение и признателност. Той ще си спомни за него и на 14 септември 1897 година, поздравявайки го с писмото си, в което ще изрази своето възхищение и страхопочитание към „ най-идеалния и най-почитаемия образ - образ светъл, без никакви петна" и ще му отдаде заслужена почит в деня на неговата петдесетгодишнина.

На текста е направено осъвременяване по отношение на графиката, правописа и пунктоацията. Буквата „ ѣ" е заменена с „ я" или „ е" (напр. дрѣха - дреха). В края на думите „ ъ" и „ ь" отпадат (напр. пакъ - пак, паметьта - паметта), а в средата на думата „ ь" се заменя с „ ъ" (напр. прьв - пръв). Осъвременен е правописът на съюза „ но" вм. „ нь", както и на представките „ из" и „ въз" (напр. изкоча вм. искоча). Нормализирани са и диалектните окончания на глаголите (напр. видя вм. виде). Отрицателната частица „ не" е отделена от глаголната форма. Сложните думи, разделени в оригиналния текст, са възпроизведени слято (многопочитаемий вм. много почитаемий). Прибавена е съединителната чертица при сравнителната и превъзходната степен на прилагателните имена. Предлогът „ с" е употребен като „ със" пред думите, започващи със „ с" . Променена е формата на възвратното местоимение „ мя" в„ ме" .

За по-голяма близост със стила и езика на епохата е запазен напълно текстът, предаден от автора на родопски диалект. Направените допълнения са поставени в четвъртити скобки [ ], а кръглите скоби са употребени, както са в оригиналния текст. Бележките за самото писмо са дадени под линия непосредствено под текста с номерация за всяка страница. Отделно от тях, в края, сме показали извори и библиография.

Многопочитаемий г. Найден Геров,

Бях на 8 години[3], когато баба ми (бог да я прости) ме хвана за ръката и за пръв път ме заведе в училището. Учителят (Иван Г. Найдовски) шиеше някаква дреха, но като ме видя остави иглата и ме посрещна много радостно. Покани ме да седна наред с другите ученици и пак захвана да шие. Аз седнах, но бях смутен и щеше ми [се] да заплача не знам защо. Учителят, като видя моето смущение, взема една книжка измежду купа нови книги, що бяха на одъра[4] и дойде при мене, тъкмо когато заплаках и се готвих да

---

[3] Като се има предвид, че Васил Дечев е роден през 1866 година, то годината, през която започва училище, е 1874.

[4] Диал. - дървено легло

изкоча вън от училището. Учителят като разбра, че ще бягам, хвана ме за ръката и каза следующите думи:

"Бре, че ти още не си сидел един сахат[5] в шкулото су мочиш се да бегаш. Къде ще идиш? Ти немаш вейке ни тетю, ни майка, ни баба. С[6] ти сам и майка и тетю, а се е деца ти врют[7] братье. Тува ще сидиш и ще се учиш! На ти сае книжка. Прводил[8] е Мускоски консул ут Хилбьо[9], хем биз пари - прводил е на врют деца са да се учтот и сбират юм[10]. Знайте ли, деца, кой е Мускоски консул? Ако ни знайте да ви кажа. Той е даскал Найден, хем болгарин. И той е бил какво су вас дете, ала се е учил - учил и ут ученье е станал гулем чилек. Консул е на най-гулемата царщина на светос. Затува учите са да станете и вие консули и гулемци, оти светос са промене. Днес е адно, ала утре може да стане друго..."[11]

Тия думи на моя пръв многоуважаем учител ми направиха голямо впечатление, макар тогаз и да не разбирах добре значението им. Силно се врязаха в паметта ми думите "Мускоски консул" и "Даскал Найден". Аз взех още от малък да разпитвам за царщини, консули, училища, учители и пр., а по-после, когато станах по-възрастен и с какво годе елементарно образование захванах да чета и изучавам с най-голяма страст за нашето минало и за нашите обществени дейци, които почитам като светци. Но "Мускоския консул" и "Даскал Найден", по-после Найден Геров си остана в моя мозък най-идеалния и най-почитаемия образ - образ светъл без никакви петна. И сега, когато срещам понякогаж из пловдивските улици преклонния старец[12] със страхопочитание, но и с въэхищение погледновам свещения образ и после се замисля дълбоко, като си спомня всичко минало от 50 години насам.

Поклон пред 50-годишната Ви славна деятелност, многопочитаемий труженико.

Васил Дечов от с. Чепеларе, Рупчоска околия.
Член на Пловдивската окр[ъжна] постоянна комисия

Пловдив
14 септември 1897 г.

---

[5] Тур. - час
[6] Така е в оригинала.
[7] Диал. - всичкото, докрай, допуш
[8] Диал. - изпратил
[9] Родопски вариант на изговор на Филибе, т.е. гр. Пловдив.
[10] Освен книги за чепеларското училище Найден Геров изпраща през 1865 г. на черковното настоятелство няколко богослужебни книги на славянски език. От тогава в църквата „Св. Атанас" богослужението се извършва на славянски език.
[11] Текстът е поставен в кавички от автора на писмото.
[12] Незначителен задраскан текст.

БЕЛЕЖКИ, ИЗВОРИ И БИБЛИОГРАФИЯ

1. **ИЛЮСТРАЦИЯ** светлина - (Пловдив), 7, 1897, № 9, с. 15.

2. **НБКМ - БИА**, ф. 221, а.е. 133, л. 1-2.

3. **СТАВРАКЕВ**, Иван. Личност и обществена дейност. - В: Ю б и л е е н с б о р н и к. Васил Дечев. Смолян, 1969, с. 11-15.